

Въздействие на фондовете на европейския съюз върху краткосрочния икономически растеж на страните от Централна и Източна Европа в периода 2008-2015 г.

Калина Дурова*

Резюме: Целта на настоящото изследване е да анализира въздействието на нормата на усвояемост на фондовете на Европейския съюз (ЕС) върху темпа на краткосрочния икономически растеж на страните от Централна и Източна Европа (ЦИЕ) в периода 2008-2015 г. Обект на изследването са европейските фондове в Централна и Източна Европа. Предмет на изследване е влиянието на европейските средства върху краткосрочния икономически растеж в Централна и Източна Европа. Застъпва се тезата, че фондовете на ЕС генерират резултати бавно, в дълъг срок, и не могат да бъдат използвани като средство за бързо (в кратък срок) икономическо възстановяване. По-доброто управление на европейските средства е необходимо, но недостатъчно условие за постигане на икономическо и социално сближаване. Предназначението на европейските фондове и начинът на тяхното използване са други детерминанти на процеса на кохезия, затова е препоръчително всяка нова страна членка (НСЧ) ясно да определи приоритетите си за финансиране с европейски средства. Използваната методология е регресионен анализ на панелни данни по метода на най-

малките квадрати за периода 2008-2015 г. Резултатите от изследването не показват статистически значимо влияние на процента на усвояемост на европейските фондове върху темпа на изменение на реалния брутен вътрешен продукт (БВП) на новите страни членки спрямо предходната година. Формулирани са препоръки към новите държави членки за повишаване на полезния ефект на фондовете на Европейския съюз върху техните икономики.

Ключови думи: икономически растеж, нови страни членки, фондове на Европейския съюз.

JEL: F15, F43, O47.

Увод

В началото на 2013 г. започват активни дебати за структурата на бюджета на ЕС за програмния период 2014-2020 г., тъй като европейските фондове представляват важен източник за финансиране на инвестициите, особено в новите страни членки (НСЧ). През програмния период 2007-2013 г. значителна част от бюджета е заделена за кохезионна политика за растеж и заетост. Въпреки че ефектите от присъединяването към Европейския съюз (ЕС) са добре проучени, анализите, които оценяват въздействието на Кохезионната политика (КП) върху икономическия растеж, не са много. Настоящото проучване се опитва

* Калина Дурова е докторант по финанси в Стопанския факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград, e-mail: kalina_durova@swu.bg

да запълни тази празнина, като изследва влиянието на процента на усвояемост на средствата по Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР), Кохезионния фонд (КФ) и Европейския социален фонд (ЕСФ) върху краткосрочния икономически растеж на десет НСЧ (България, Чехия, Естония, Унгария, Латвия, Литва, Полша, Румъния, Словакия и Словения) чрез анализ на панелни данни по метода на най-малките квадрати (МНК) за периода 2008-2015 г.

В случая на НСЧ основната част от изследванията, свързани с финансовата подкрепа на ЕС, се концентрират върху детерминантите на ниския процент на усвояемост на европейските средства (Šupříková et al., 2003; Horvat, 2005; Zaman and Georgesku, 2009; Zaman and Cristea, 2011). Главните фактори, които въздействат върху процента на усвояемост, са способността на кандидатите да подготвят проекти, цялостната система за осъществяване, мониторинг и одит на проекти, липсата на средносрочни и дългосрочни стратегии, институционални и корупционни проблеми.

Друго теоретично направление, където попада настоящото изследване, предлага информация за въздействието на фондовете на ЕС върху икономическия растеж. През последните десетилетия малко проучвания се опитват да оценят влиянието на фондовете на ЕС върху процеса на конвергенция. Почти всички емпирични изследвания анализират дългосрочния икономически растеж на регионално равнище. Едно от първите подобни проучвания е това на Sala-i-Martin (1996), който изследва регионалния растеж и конвергенция в САЩ, Япония и пет европейски държави. Nenrekson et al. (1997) извличат резултати за ефектите на европейската интеграция върху икономическия растеж, но на заключенията им липсва солидност.

Последните изследвания за въздействието на европейските фондове върху икономическия растеж също са на регионално равнище (Mohl and Hagen, 2010 и др.). Тези

проучвания обхващат всички региони в ЕС, регионите в НСЧ (Vega Flores, 2008) или регионите на конкретна държава.

Сред изследванията в първата категория са тези на Checherita et al. (2009), Mohl and Hagen (2010), Becker et al. (2010) и Becker et al. (2012). Докато Checherita et al. (2009) установяват, че нетните фискални трансфери между регионите затормозяват икономическия растеж, Mohl and Hagen (2010) заключават, че за периода 2000-2006 г. плащанията по Цел 1 поощряват регионалния икономически растеж. (Подобни резултати за трансферите по Цел 1 получават Becker et al. (2010), които откриват положителен ефект върху растежа на БВП на глава от населението.). Общата сума на трансферите по Цели 1, 2 и 3 (Цел 1 е свързана с региони, които изостават в своето развитие (БВП на глава от населението е по-нисък от средния за ЕС). Цел 2 е посветена на икономическо и социално реструктуриране на регионите, които са зависими от западащи индустрии. Цел 3 е насочена към модернизирание на образованието и повишаване на заетостта) няма положително и статистически значимо въздействие върху темпа на растеж в европейските региони. Плащанията по структурните фондове имат позитивен, но статистически незначим ефект върху средния тригодишен темп на растеж на регионите. Becker et al. (2012) установяват, че трансферите на ЕС спомагат за по-бърз растеж от очаквания в регионите реципиенти през програмните периоди 1994-1999 г. и 2000-2006 г. (Теоретични разработки по тази тема са: Holod and Reed III (2004), Kutun and Yigit (2007) и Arcalen et al. (2012). Първите две изследвания оценяват въздействието на ефектите на преливане от знанията и интеграцията върху икономическия растеж и ръста на производителността, а третото изследване доказва, че в случая на Португалия за намаляване на първоначалната разлика в дохода на глава от населението, изоставащият регион трябва да получи над 8% от собст-

вения си БВП в структурни фондове (обикновено изоставащите региони получават 4% от собствения си БВП). Всички тези модели прогнозираят конвергенция в дългосрочен период (Boldrin and Canova, 2001).

Втората група изследвания са ориентирани към конкретни случаи в избрани държави. Серия анализи, започващи с Farrell (2004), разглежда ролята на структурните фондове на ЕС в Испания и Ирландия, и открива положителни преразпределителни ефекти и ефекти на растежа. Sosvilla-Rivero and Herce (2008) показват, че финансовата помощ на ЕС значително е допринесла за икономическия растеж на испанските региони. Lolos (2009) оценява въздействието на структурните фондове върху гръцките региони, докато Aiello and Puro (2012) изследват ролята на структурните фондове в намаляването на регионалните различия в Италия. Lungu (2013) заключава, че влиянието на фондовете на ЕС върху БВП на Румъния е скромно и под първоначалните очаквания.

Други изследвания подчертават важната роля на фондовете на ЕС за икономическото възстановяване след кризи. Marzinotto (2011) прави извода, че важна част от преразпределения бюджет не е била изхарчена от по-слабо развитите страни-членки на ЕС (Португалия и Гърция) и предлага да се създаде временен Европейски фонд за икономическо възстановяване (ЕФИВ) за периода 2011-2013 г. на базата на непохарчените европейски средства с цел стимулиране на икономическия растеж (По мнението на автора, това може да стане чрез компенсация за рецесионното въздействие на фискалната консолидация, ако съответните държави са получили финансова помощ при строги условия за икономии (Гърция, Унгария, Латвия и Румъния) и чрез запазване на жизнено важните публични инвестиции в инфраструктура, човешки капитал и НИРД).

Независимо от използваните методологии, емпиричните изследвания дават различни и противоречиви резултати. Според

някои от тях съществува положително дългосрочно въздействие на кохезионните и структурните фондове върху икономическия растеж (Midelfart-Knarvik and Overman, 2002; Puigserver-Peñalver, 2007; Ramajo et al., 2008). Други изследвания получават противоположни резултати (Dall'era and Le Gallo, 2008; Checherita et al., 2009) или слаби положителни ефекти (Boldrin and Canova, 2001 (Автомите твърдят, че структурните фондове отразяват повече политически, отколкото икономически мотиви); Esposti and Bussolletti, 2008; Lolos, 2009). Различията в резултатите отчасти се дължат на лошото качество на данните за Структурните и Кохезионния фонд (СКФ) на регионално равнище.

Въпреки нарастващия брой изследвания върху кохезионната политика, остават неизследвани проблеми, например въздействието на процента на усвояемост на фондовете на ЕС върху краткосрочния икономически растеж на държавите-членки. За да запълни тази празнина, настоящото изследване цели да установи до каква степен процентът на усвояване на европейските средства подкрепя икономическия растеж в страните-членки в условията на глобална финансова криза и дългова криза в Еврозоната с фокус върху НСЧ.

Настоящото проучване се очаква да допринесе към научната литература, посветена на въздействието на фондовете на ЕС, по няколко начина:

- ✓ Чрез анализиране на ролята на ЕФРР, ЕСФ и КФ за краткосрочния икономически растеж в НСЧ;
- ✓ Чрез фокусиране върху краткосрочните ефекти на абсорбиционния капацитет върху икономическия растеж. Обикновено изследванията се концентрират върху дългосрочните ефекти на европейските фондове върху БВП на глава от населението. Въздействието на инвестициите върху икономическата конвергенция е трудно за установяване, тъй като ефектите са динамични (генери-

- рат се във времето). В случая на НСЧ, европейските средства се считат за алтернативен и привлекателен източник за финансиране на инвестициите, които спомагат за икономическото възстановяване. Полезно е да се оцени въздействието на фондовете на ЕС върху краткосрочния икономически растеж, а абсорбиционният капацитет представлява важен показател за оценка на този ефект (Lundu (2013) твърди, че само по-високият ефективен процент на усвояемост на европейските средства не е достатъчен за гарантиране на по-висок икономически растеж. Това е вярно в дългосрочен период, но в краткосрочен период, не последиците от инвестициите, а самите инвестиции подкрепят икономическия растеж. Както заключава Marzinotto (2011), наличните фондове на ЕС са потенциален ускорител на икономическото възстановяване в повечето НСЧ, както и в Гърция и Португалия. Потенциалът на фондовете на ЕС за икономическо възстановяване се разглежда в Европейския план за икономическо възстановяване (ЕПИВ). Процентът на усвояемост е важен за тестване на ролята на фондовете на ЕС в стимулирането на краткосрочния икономически растеж).
- ✓ Чрез изследване на макроикономическия ефект на фондовете на ЕС върху растежа. Тъй като политиките на ЕС са насочени към регионално сближаване, повечето от изследванията оценяват влиянието на фондовете на ЕС върху растежа на регионално равнище. В случая на НСЧ регионалните политики не са ясно установени. В някои държави като Румъния има непрекъснати дебати за окончателното оформяне на административните региони. Няма ясна стратегия за подпомагане на различните региони в привличането на европейски фондове. Преговорите за бюджета на ЕС се извършват на национално равни-

ще и кохезионните фондове се програмират така, че да задоволяват нуждите на националните икономики, а не на отделните региони (Boldrin and Canova, 2001). Тези аргументи подчертават важността на анализа на макроикономическо равнище. Както доказват Arcalean et al. (2012), регионалните политики се проектират и прилагат от многослойна структура на управление, включваща национални и наднационални (европейски) институции. Различията между държавите са също толкова важни, колкото и различията между регионите;

- ✓ Чрез начина на изчисляване на процента на усвояемост на европейските средства – като съотношение между действително извършените плащания за съответната година и предварително определените средства за програмния период за съответната държава. Начинът на изчисляване на процента на усвояемост е важен, тъй като в много изследвания вместо действително изплатените средства в числителя на показателя се използват договорените средства, което е неправилно от методологична гледна точка (Mohl and Hagen, 2010) (Според Marzinotto (2011), абсорбиционният капацитет на дадена страна се улавя от еволюцията на разликата между договорените и изплатените средства).

Сред разработките на български автори по изследвания проблем могат да бъдат открити Ganev et. al. (2011), Ivanova (2012), Хаджиниколов (2014), Стоилова (2014), Тодоров (2015) и др.

Целта на настоящото изследване е да анализира въздействието на нормата на усвояемост на фондовете на Европейския съюз върху темпа на краткосрочния икономически растеж на страните от Централна и Източна Европа в периода 2008-2015 г. Целта на изследването е постигната чрез изпълнението на следните задачи:

- ✓ Анализ на управлението и усвояването на фондовете на ЕС в държавите от Централна и Източна Европа за периода 2007-2015 г. (точка първа);
- ✓ Емпиричен анализ на въздействието на нормата на усвояемост на европейските фондове върху темпа на растеж на реалния БВП в НСЧ спрямо предходната година за периода 2008-2015 г. (точка втора);
- ✓ Формулиране на препоръки към НСЧ за повишаване на полезния ефект на европейските средства върху техните икономики (в заключението).

Обект на изследването са европейските фондове в Централна и Източна Европа. Предмет на изследване е влиянието на европейските средства върху краткосрочния икономически растеж в Централна и Източна Европа. Застъпва се тезата, че фондовете на ЕС генерират резултати бавно, в дълъг срок, и не могат да бъдат използвани като средство за бързо (в кратък срок) икономическо възстановяване. По-доброто управление на европейските средства е необходимо, но недостатъчно условие за постигане на икономическо и социално сближаване. Предназначението на европейските фондове и начинът на тяхното използване са други детерминанти на процеса на кохезия, затова е препоръчително всяка НСЧ ясно да определи

приоритетите си за финансиране с европейски средства.

1. Фондовете на Европейския съюз в страните от Централна и Източна Европа за периода 2007-2015 г.

(Всички данни в тази точка са взети от KPMJ (2016). EU Funds in Central and Eastern Europe. Progress Report 2007-2015).

От влизането на страните от Централна и Източна Европа (ЦИЕ) в ЕС, европейското съфинансиране се превръща във важен фактор за тяхното развитие. Структурните и кохезионните фондове (СКФ) на ЕС, които са на стойност от 11% до 23% от БВП на НСЧ-11 (без Малта и Кипър), значително улесняват регионалното сближаване. НСЧ-11 се присъединяват към ЕС на три етапа:

- На 01.05.2004 г. – Чехия, Естония, Унгария, Латвия, Литва, Полша, Словакия и Словения;
- На 01.01.2007 г. – България и Румъния;
- На 01.07.2013 г. – Хърватия.

През периода 2007-2013 г. НСЧ-11 имат достъп до 175.89 млрд. евро европейски фондове от ЕФРР, КФ и ЕСФ (без публичното и частното национално съфинансиране), което съставлява 14.8% от БВП на региона. Таблица 1 показва населението, БВП и европейските фондове по държави.

Таблица 1. Основни показатели и европейски фондове за НСЧ-11 за периода 2007-2015 г.

	България	Хърватия	Чехия	Естония	Унгария	Латвия	Литва	Полша	Румъния	Словакия	Словения
Население (млн. души)	7	4	10	1	10	2	3	38	20	5	2
Годишен БВП (млрд. евро)	44	44	166	20	109	24	37	428	176	78	39
БВП на глава от населението (евро)	6133	10308	15733	15583	11034	12364	12736	11254	8851	14370	18682
Европейски фондове (млрд. евро)	7	1	26	3	25	5	7	67	19	12	4
Европейски фондове на глава от населението (хил. евро)	1	0.3	2.5	2.6	2.5	2.3	2.3	1.8	1	2.1	2
Дял на европейските фондове в БВП (%)	15	3	16	17	23	19	18	16	11	15	11

Източник: KPMJ (2016). EU Funds in Central and Eastern Europe. Progress Report 2007-2015, p. 10.

Европейски съюз

Количеството на разпределените фондове на ЕС варира по държави – най-висок бюджет е определен за Полша, която е страната с най-голямо население в ЦИЕ. Най-много европейски фондове на глава от население то са отпуснати за Словения, Естония и Чехия. Полша и Чехия получават повече от 50% от отпуснатите средства. Заедно с Унгария и Румъния, общият им дял е над три четвърти от общите фондове на ЕС за ЦИЕ.

Бюджетите за отделните държави се определят по различни съображения чрез техните програми за Национални стратегически регионални рамки. През периода 2007-2015 г. бенефициентите подписват договори на обща стойност 187.10 млрд. евро, която надвишава наличния бюджет за програмния период с 6%. До края на 2015 г. над 87% от договорените грантове (163.66 млрд. евро) са изплатени на бенефициентите. Таблица 2 показва отпуснатите и усвоените европейски средства в държавите от ЦИЕ за периода 2007-2015 г.

успех. Най-голям прогрес регистрира Хърватия (117% през 2015 г. срещу 32% през 2014 г.). В края на 2015 г. всички държави са договорили минимум 99% от бюджета, наличен за програмния период.

Коефициентът на изплащане има сходна динамика с коефициента на договаряне, като държавите с най-високи коефициенти на изплащане са Унгария, Литва и Словения. Важен показател за реалните равнища на ефективност и ефикасност на управлението на европейските фондове е разликата между договорените и изплатените грантове. Колкото е по-малка тази разлика, толкова е по-ефективно управлението на европейските средства от гледна точка на реалното им разпределение. Следва да се има предвид, че Хърватия се присъединява към ЕС през 2013 г., което значително скъсява периода за договаряне на европейските средства. Литва е лидер в ефективното управление на фондовете на ЕС с нула процента разлика между договорени и из-

Таблица 2. Обща информация за използването на европейските фондове в страните от Централна и Източна Европа за периода 2007-2015 г.

	България	Хърватия	Чехия	Естония	Унгария	Латвия	Литва	Полша	Румъния	Словакия	Словения
Наличен бюджет (млрд. евро)	7	1	26	3	25	5	7	67	19	12	4
Наличен бюджет на глава от населението (хил. евро)	1	0.3	2.5	2.6	2.5	2.3	2.3	1.8	1	2.1	2
Договорени грантове (млрд. евро)	7.0	1.5	27.0	3.4	29.2	4.7	6.7	66.9	22.1	14.2	4.4
Коефициент на договаряне (%)	105	117	103	100	117	104	99	100	116	122	107
Изплатени грантове (млрд. евро)	6.4	0.7	23.3	3.2	27.7	4.4	6.7	61.6	13.9	11.3	4.3
Коефициент на изплащане (%)	95	57	89	95	111	97	99	92	73	97	105

Източник: KPMJ (2016). *EU Funds in Central and Eastern Europe. Progress Report 2007-2015*, p. 12.

За периода 2007-2015 г. НСЧ-11 заедно договарят 108% от разпределения им за програмния период бюджет. Към края на 2015 г. европейските фондове в Хърватия, Унгария, Румъния и Словакия имат най-високи коефициенти на договаряне, вариращи между 122% и 116%, което е забележителен

платени грантове. Словения с 2% разлика и Естония с 5% разлика също регистрират добра ефективност в мениджмънта на европейските фондове. С изключение на Хърватия, най-голямата разлика между договорени и изплатени грантове се наблюдава в Румъния (43%) и Словакия (25%).

Наличните средства по отделните СКФ на ЕС за НСЧ-11 за периода 2007-2015 г. са показани в таблица 3. Около 54% от грантовете се отпускат по ЕФРР, почти 36% по КФ и 17% по ЕСФ.

Коефициентите на договаряне по СКФ на ЕС са показани в таблица 4, а коефициентите на изплащане – в таблица 5. Коефициентите на договаряне и коефициентите на изплащане са сходни. 47% от грантовете са изплатени по ЕФРР, 32% по КФ и 15% по ЕСФ.

За периода 2007-2015 г. НСЧ-11 са договорили грантове в размер на 187.10 млрд. евро, които представляват 106% от общия наличен бюджет за периода 2007-2013 г. До края на 2015 г. са изплатени на бенефициенти 163.66 млрд. евро (93% от наличния бюджет и 87% от договорените грантове). Високите коефициенти на договаряне невинаги водят до високи коефициенти на изплащане.

През програмния период 2007-2013 г., договарянето на европейските средства за-

Таблица 3. Разпределение на средствата за НСЧ-11 по Структурните и Кохезионен фондове на Европейския съюз за периода 2007-2015 г., млрд. евро

	България	Хърватия	Чехия	Естония	Унгария	Латвия	Литва	Полша	Румъния	Словакия	Словения
ЕФРР	3.13	0.42	13.71	1.86	12.65	2.41	3.44	34.79	8.85	6.19	1.78
КФ	2.28	0.28	8.82	1.15	8.64	1.54	2.31	22.39	6.52	3.90	1.56
ЕСФ	1.18	0.15	3.77	0.39	3.63	0.58	1.03	10.01	3.68	1.56	0.76

Източник: KPMJ (2016). *EU Funds in Central and Eastern Europe. Progress Report 2007-2015*, p. 17.

Таблица 4. Коефициенти на договаряне за средствата на НСЧ-11 по Структурните и Кохезионен фондове на Европейския съюз за периода 2007-2015 г.

	България	Хърватия	Чехия	Естония	Унгария	Латвия	Литва	Полша	Румъния	Словакия	Словения
ЕФРР	106	152	105	100	110	105	99	99	123	123	106
КФ	107	129	97	101	130	100	100	101	98	118	111
ЕСФ	104	98	107	100	111	110	100	99	132	128	101

Източник: KPMJ (2016). *EU Funds in Central and Eastern Europe. Progress Report 2007-2015*, p. 17.

Таблица 5. Коефициенти на изплащане по средствата на НСЧ-11 по Структурните и Кохезионен фондове на Европейския съюз за периода 2007-2015 г.

	България	Хърватия	Чехия	Естония	Унгария	Латвия	Литва	Полша	Румъния	Словакия	Словения
ЕФРР	99	57	88	96	106	97	99	91	73	97	106
КФ	93	38	90	99	123	92	100	90	65	100	106
ЕСФ	97	83	87	97	102	108	100	98	87	92	101

Източник: KPMJ (2016). *EU Funds in Central and Eastern Europe. Progress Report 2007-2015*, p. 17.

почва със закъснение от една година – през 2008 г., и достига сериозно равнище едва през 2009 г., като плащанията закъсняват с още една допълнителна година. Отчитайки слабостите от периода 2007-2013 г., НСЧ-11 си вземат поука и по-добре се подготвят за усвояването на средствата през програмния период 2014-2020 г. Започването на преговорите без забавяне още през 2014 г. и по-бързият процес на преговори дават надежда, че резултатите от усвояването на европейските фондове през периода 2014-2020 г. ще бъдат по-добри от тези през предишния програмен период.

До края на 2015 г. повечето СКФ на ЕС имат коефициент на договаряне около средния (между 99% и 122%). Коефициентите на изплащане на всички СКФ на ЕС варират между 57% и 111%. Разликата между договорените и изплатените средства е в рамките на два, пет и шест процента съответно за Словения, Естония и Унгария, докато за Литва коефициентите на договаряне и изплащане са равни.

Сумата на европейските фондове за периода 2014-2020 г. варира по държави – най-високият бюджет е определен за Полша, страната с най-голямото население в ЦИЕ. Европейските фондове на глава от населението са най-високи в Естония и Словакия. Полша и Румъния би трябвало да получат приблизително 50% от предназначенията за ЦИЕ европейски средства. Заедно с Чехия и Унгария, техният дял достига 75% от общия бюджет на ЕС за ЦИЕ.

Новата финансова рамка на ЕС обхваща периода 2014-2020 г. Нейното осъществяване обхваща пет стъпки:

- Планиране;
- Преговори с Европейската комисия (ЕК);
- Споразумение с ЕК;
- Прилагане на споразумението с ЕК;
- Подписване на договори с бенефициентите.

Към настоящия момент всички държави са приключили преговорите с ЕК и са по-

гнали споразумения с нея. Пет страни (Унгария, Литва, Румъния, Словакия и Словения) вече прилагат споразуменията с ЕК. България, Хърватия, Естония и Полша са започнали подписването на договорите с бенефициентите.

След неуспешния старт на програмния период 2007-2013 г. за НСЧ (забавяне на преговорите с ЕК и на усвояването на средствата по европейските фондове, довело до нулева усвояемост през 2007 г.), страните от ЦИЕ постепенно наваксват изоставането и към края на 2015 г. регистрират високи проценти на изплащане и на сертифициране от ЕК. Причините за забавянето варират по държави и отразяват тяхната конкретна специфика, но може да се обобщи, че НСЧ са извели необходимите поуки, внесли са необходимите корекции в управлението на европейските фондове и се очаква значително да подобрят тяхната усвояемост през новия програмен период 2014-2020 г.

2. Емпиричен анализ на въздействието на нормата на усвояемост на фондовете на Европейския съюз върху краткосрочния икономически растеж на страните от Централна и Източна Европа

2.1. Методология на емпиричното изследване

Използваната в настоящото изследване методология е регресионен анализ на панелни данни по метода на най-малките квадрати (МНК). Анализът е извършен чрез програмния продукт EViews 7. Оценено е уравнението

$$GDPGR_{ij} = a_0 + a_1 * GDPGR_{ij}(-1) + a_2 * EUFAR_{ij} + a_3 * ESI_{ij} + a_4 * EUAVGDPGR_j + u_{ij} \quad (1)$$

където: $GDPGR_{ij}$ – темп на растеж на реалния БВП в държава i през година j спря-

мо предходната година $j-1$; $EU\text{FAR}_{ij}$ – процент на усвояване на средствата по ЕФРР, КФ и ЕСФ в държава i през година j ; ESI – индикатор за нагласите на стопанските агенти (Economic Sentiment Indicator) в държава i през година j ; $EU\text{AVGDPGR}_j$ – среден темп на растеж на реалния БВП в ЕС през година j ; a_0 – свободен член; a_1, a_2, a_3, a_4, a_5 – регресионни коефициенти; u_{ij} – смущения.

В Уравнение (1) са включени набор от контролни променливи, за да се отчетат различни ефекти, свързани с международната икономическа среда или с особената ситуация в дадена страна (вж. таблица 6). Променливата, която представлява интерес в настоящото изследване, е процентът на усвояемост на европейските средства.

2.2. Данни, дескриптивна статистика и тестове за стационарност

Данните, използвани за изчисленията на показателите в настоящото изследване, са взети от доклада на KPMG (2016) и от Eurostat. В изследването са използвани годишни данни за периода 2008-2015 г.

Периодът на изследване (2008-2015 г.) се различава от програмния период (2007-2013 г.), тъй като реалното изплащане на средства пред програмния период 2007-2013 г. започва през 2008 г. и завършва през 2015 г.

Дескриптивната статистика на променливите от Уравнение (1) е показана в таблица 7. В периода 2008-2015 г. икономическият растеж в НСЧ варира от -14.50% до 8.50% и има средна стойност 1.03%. Средният икономически растеж в ЕС е в интервала от -4.40% до 2.20% със средна стойност 0.41%. Годишната усвояемост на европейските фондове в НСЧ се променя от 0% до 32% и е средно 11.91%. Индикаторът за нагласите на стопанските агенти има минимална стойност 74.33 и максимум 113.58, а средната му стойност е 96.65.

Анализът на панелните данни продължава с тестове за стационарност (вж. таблица 8). Резултатите от тестовете на Levin-Lin-Chu с константа сочат, че има основание да се приеме алтернативната хипотеза за отсъствие на единичен корен и за стационарност на всички променливи при критично равнище на значимост 5%.

Таблица 6. Описание на независимите променливи в Уравнение (1)

Независими променливи	Обяснение	Очакван знак
EU\text{FAR}	Процентът на усвояемост на европейските средства по ЕФРР, КФ и ЕСФ се изчислява като съотношение между изплатените средства за съответната година и предварително определените средства за програмния период за съответната държава. Очаква се положителен знак на тази променлива, тъй като държавите с по-добър административен капацитет могат да привличат повече средства и да подкрепят икономическото си възстановяване.	Положителен (+)
ESI	Индикатор за нагласите на стопанските агенти, изчисляван от ЕК за всяка държава. Когато ESI се повишава, общите възприятия на инвеститорите за икономическата ситуация се подобряват. Ниските равнища на този показател имат неблагоприятно въздействие върху инвестициите и потреблението и възпрепятстват икономическото възстановяване.	Положителен (+)
EU\text{AVGDPGR}	Среден растеж на реалния БВП в ЕС спрямо предходната година. Този показател отчита общата икономическа ситуация в Съюза и се асоциира с международната стопанска конюнктура.	Положителен (+)

Източник: Изготвена от автора

Таблица 7. Дескриптивна статистика на променливите в Уравнение (2.1)

	GDPGR, %	EUFAR, %	ESI	EUAVGDPGR, %
Средна стойност	1.03	11.91	96.65	0.41
Максимална стойност	8.50	32.00	113.58	2.20
Минимална стойност	-14.80	0.00	74.33	-4.40
Стандартно отклонение	4.44	6.46	8.62	2.04
Брой наблюдения	80	80	80	80

Източник: Изчисления на автора по данни на KPMG и Евростат

Таблица 8. Тестове за стационарност

Вид тест за стационарност	GDPGR	EUFAR	ESI	EUAVGDPGR
Levin-Lin-Chu с индивидуална константа, вероятност	0.00	0.017	0.00	0.00

Източник: Изчисления на автора по данни на KPMG и Евростат

2.3. Резултати от емпиричното изследване

Панелът, използван в настоящото изследване, е силно балансиран (т.е. в него няма липсващи стойности за нито една от променливите). Резултатите от оценката на Уравнение (1) по МНМК са показани в таблица 9.

Върху краткосрочния икономически растеж на НСЧ през периода 2008-2015 г. **GDPGR** оказват въздействие темпът на растеж през предходната година **GDPGR(-1)**, нагласите на стопанските агенти **ESI** и международната стопанска конюнктура **EUAVGDPGR**. Тези променливи са статистически значими при критично равнище на значимост 1%. Процентът на усвояване на европейските фондове **EUFAR** не е статистически значим и не оказва влияние върху краткосрочния икономически растеж.

Знаците на статистически значимите регресионни коефициенти са положителни и съответстват на теоретичните очаквания. Стойността от 0.20 на коефициента пред **GDPGR(-1)** показва, че 1% изменение в темпа на икономически растеж на НСЧ през предходната година води при равни други условия до 0.2% промяна в темпа на икономически растеж на НСЧ през текущата година в същата посока. Стойността от 0.28 на коефициента пред **ESI** сочи, че изменение на индекса за нагласите на стопанските агенти с една единица предизвиква при равни други условия 0.28% промяна в темпа на икономически растеж на НСЧ в същата посока. Стойността от 0.89 на коефициента пред **EUAVGDPGR** означава, че изменение на средния темп на икономически растеж в ЕС с 1% предизвиква при равни други условия 0.89% промяна в темпа на икономически растеж на НСЧ в същата посока.

Таблица 9. Оценки на параметрите на Уравнение (1) за периода 2008-2015 г.

Параметър	Оценка	Стандартна грешка	t-отношение	Вероятност
Свободен член	-24.97	5.56	-4.49	0.00
GDPGR(-1)	0.20	0.07	2.92	0.00
EUFAR	-0.09	0.06	-1.56	0.12
ESI	0.28	0.06	4.52	0.00
EUAVGDPGR	0.89	0.24	3.79	0.00

Източник: Изчисления на автора по данни на KPMG и Евростат

Стойността на коефициента на детерминация (0.76) показва, че 76% от измененията в темпа на краткосрочния икономически растеж на НСЧ могат да бъдат обяснени с измененията в нагласите на стопанските агенти, с промените в международната стопанска конюнктура и с темпа на растеж през предходната година.

Настоящото проучване наподобява изследването на Albulescu and Goyeau (2013) по извода, че върху краткосрочния икономически растеж на НСЧ въздействат нагласите на стопанските агенти и условията на външната икономическа средна, но не и процентът на усвояемост на европейските фондове. Разлика между двете изследвания е, че докато според резултатите от настоящото проучване икономическият растеж през предходната година влияе върху растежа на НСЧ през текущата година, то според Albulescu and Goyeau (2013) икономическият растеж през предходната година не оказва статистически значимо въздействие върху краткосрочния икономически растеж в НСЧ.

Резултатите от настоящото изследване потвърждават важността на очакванията на стопанските агенти и на външните икономически условия за икономическия растеж на малките отворени икономики, каквито са НСЧ. Едно възможно обяснение за липсата на въздействие на усвояемостта на европейските фондове върху краткосрочния икономически растеж, е че усвоените европейски средства имат характера на инвестиции, които генерират ефекти в дългосрочен, но не и в краткосрочен период. Задължително е да се направи уточнението, че е възможно резултатите да са повлияни от малкия размер на извадката (80 наблюдения) и от двете кризи (световната финансова и икономическа криза и дълговата криза в Еврозоната).

НСЧ трябва да отчитат факта, че фондовете на ЕС генерират резултати бавно, в дълъг срок, и не могат да бъдат използвани като средство за бързо (в кратък срок)

икономическо възстановяване. По-добро то управление на европейските средства е необходимо, но недостатъчно условие за постигане на икономическо и социално сближаване. Предназначението на европейските фондове и начинът на тяхното използване са други детерминанти на процеса на кохезия, затова е препоръчително всяка НСЧ ясно да определи приоритетите си за финансиране с европейски средства.

Заклучение

През програмния период 2007-2013 г. се проведе сериозен дебат на европейско равнище за бюджета на ЕС за следващия програмен период 2014-2020 г. и за важността на европейските фондове за икономическото възстановяване на НСЧ. Малко на брой изследвания се опитват да оценят въздействието на фондовете на ЕС върху икономическия растеж, предимно на регионално равнище, а ролята на процента на усвояемост на европейските средства за стимулиране на краткосрочния икономически растеж на макроикономическо равнище остава слабо изследван проблем. Този проблем е важен за НСЧ, тъй като фондовете на ЕС представляват важен източник за финансиране на техните инвестиции.

Настоящото изследване допринася към научната литература по два начина:

- Анализира въздействието на процента на усвояемост на средствата по ЕФРР, КФ и ЕСФ върху краткосрочния икономически растеж на НСЧ-10;
- Резултатите от изследването за периода 2008-2015 г. показват, че процентът на усвояемост на средствата по ЕФРР, КФ и ЕСФ не оказва статистически значим ефект върху темпа на краткосрочния икономически растеж на НСЧ-10.

Може да се заключи, че за периода 2008-2015 г. няма статистически доказателства за въздействие на процента на усвояемост на европейските средства

Европейски съюз

върху краткосрочния икономически растеж на макроикономическо равнище. Този извод води до следните препоръки:

- НСЧ не трябва да се фокусираат единствено върху подобряване на капацитета за усвояване на европейските средства, но и върху преосмисляне на начина на използване на тези средства за стимулиране на икономическия растеж;
- Рисковано е стратегията за икономически растеж да се базира единствено върху инвестиции, финансирани от фондовете на ЕС, без да се осъществяват необходимите структурни реформи за гарантиране на икономическото възстановяване.

Следва да се има предвид, че резултатите от настоящото изследване имат своите ограничения – малък обем на извадката (80 наблюдения) и въздействия от две сериозни кризи (глобалната икономическа и финансовата криза и дълговата криза в Еврозоната).

Цитирани източници:

Aiello, F. and V. Pupo, 2012. Structural Funds and the Economic Divide in Italy. *Journal of Policy Modeling*, 34, pp. 403-418.

Albulescu, C. T. and D. Goyeau, 2013. EU Funds Absorption Rate and the Economic Growth. *Timisoara Journal of Economics and Business*, 6(20), pp. 153-170.

Arcalean, C., G. Glomm and I. Schiopu, 2012. Growth Effects of Spatial Redistribution Policies. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 36, pp. 988-1008.

Becker, S. O. and P. H. Egger, 2010. Going NUTS: The Effect of EU Structural Funds on Regional Performance. *Journal of Public Economics*, 94 (9–10), pp. 578-590.

Becker, S. O., P. H. Egger and M. Von Ehrlich, 2012. Too much of a good thing? On the growth effects of the EU's regional policy. *European Economic Review*, 56(4), pp. 648-668.

Boldrin, M. and F. Canova, 2001. Inequality and Convergence: Reconsidering European Regional Policies. *Economic Policy*, 32, pp. 205-253.

Checherita C., Nickel, C. and P. Rother, 2009. The Role of Fiscal Transfers for Regional Economic Convergence in Europe. ECB Working Paper no. 1029.

Dall'erba, S. and J. Le Gallo, 2008. Regional Convergence and the Impact of European Structural Funds over 1989–1999: A Spatial Econometric Analysis. *Papers in Regional Science*, 87, pp. 219-244.

Esposti, R. and S. Bussoletti, 2008. Impact of Objective 1 Funds on Regional Growth Convergence in the European Union: A Panel-Data Approach. *Regional Studies*, 42, pp. 159-173.

Eurostat <http://ec.europa.eu/eurostat>

Farrell, M. 2004. Regional Integration and Cohesion-Lessons from Spain and Ireland in the EU. *Journal of Asian Economics*, 14, pp. 927-946.

Ganev, K., D. Vasilev, R. Simeonova-Ganeva, P. Chobanov and S. Tsvetkov, 2011. Model for Impact Assessment of The Structural Funds and The Cohesion Fund of The European Union in Bulgaria: User Manual. Sofia, August 2011.

Henrekson, M., J. Torstensson and R. Torstensson, 1997. Growth Effects of European Integration. *European Economic Review*, 41, pp. 1537-1557.

Holod, D. and R. R. Reed III, 2004. Regional Spillovers, Economic Growth, and the Effects of Economic Integration. *Economics Letters*, 85, pp. 35-42.

Horvat, A., 2005. Financial Absorption Rates in EU Objective 1 1994-99 and Some Lessons for the New Member States in 2004-2006. WIFO Working Papers no. 259.

Ivanova, E., 2012. European Union's Regional Policy Effectiveness: The Case of Bulgaria. Master Thesis, University of Twente.

KPMJ 2016. EU Funds in Central and Eastern Europe. Progress Report 2007-2015.

- Kutan, A. M. and T. M. Yigit, 2007. European Integration, Productivity Growth and Real Convergence. *European Economic Review*, 51, pp. 1370-1395.
- Lolos, S. E. G., 2009. The Effects of EU Structural Fund on Regional Growth: Assessing the Evidence from Greece. 1990–2005, Economic Change and Restructuring, 42, pp. 211-228.
- Lungu, L., 2013. The Impact of EU Funds on Romanian Finances. *Romanian Journal of European Affairs*, 13(2), pp. 5-27.
- Marzinotto, B., 2011. European Fund for Economic Revival in Crisis Countries. Research Fellow, Bruegel, February.
- Midelfart-Knarvik, K. H. and H. G. Overman, 2002. Delocation and European Integration – Is Structural Spending Justified? *Economic Policy*, 17, pp. 323-359.
- Mohl, P. and T. Hagen, 2011. Do EU Structural Funds Promote Regional Employment? Evidence from Dynamic Panel Data Models. ECB Working Paper Series, No 1403/December 2011.
- Puigcerver-Peñalver, M. C. 2007. The Impact of Structural Funds Policy on European Region's Growth. A Theoretical and Empirical Approach. *The European Journal of Comparative Economics*, 4, pp. 179-208.
- Ramajo, J., M. Márquez, G. Hewings and M. Salinas, 2008. Spatial Heterogeneity and Interregional Spillovers in the European Union: Do Cohesion Policies Encourage Convergence Across Regions? *European Economic Review*, 52, pp. 551-567.
- Sala-i-Martin, X.X. 1996. Regional Cohesion: Evidence and Theories of Regional Growth and Convergence. *European Economic Review*, 40, pp. 1325-1352.
- Sosvilla-Rivero, S., & Herce, J.A. 2008, European Cohesion Policy and the Spanish Economy A Policy Discussion Case. *Journal of Policy Modeling*, 30, pp. 559-570.
- Šumpíková, M., J. Pavel and S. Klazar, 2003. EU Funds: Absorption Capacity and Effectiveness of Their Use, with Focus on Regional Level in

- the Czech Republic. Conference on Problems facing the New Member States. Retrieved from <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/nispacee/unpan018547.pdf>.
- Vega Flores, J.M. 2008. The Impact of EU Regional Policy on Economic Growth and Convergence among Cohesion Countries: Lessons for the Central and Eastern European Countries. Universidad Complutense de Madrid, 50224910-V.
- Zaman, G. and A. Cristea, 2011. EU Structural Funds Absorption in Romania: Obstacles and Issues. *Romanian Journal of Economics*, 1, pp. 60-77.
- Zaman, G. and G. Georgescu, 2009. Structural Fund Absorption: A New Challenge for Romania? *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 10, pp. 136-154.
- Стоилова, Д., 2014. Използване на фондовете на Европейския съюз в борбата с бедността в България (2007-2020 г.). В: Борбата с бедността в България: макроикономика, етнически аспекти, евроинтеграция, ролята на туризма. Глава 3. Фондация "Фридрих Еберт", с. 68-104.
- (Stoilova, D., 2014. Izpolzvanie na fondovete na Evropeyskia sayuz v borbata s bednostta v Bulgaria (2007-2020 g.). V: Borbata s bednostta v Bulgariya: makroekonomika, etnicheski aspekti, evrointegratsia, rolyata na turizma. Glava 3. Fondatsia "Fridrih Ebert", s. 68-104)
- Тодоров, И., 2015. Макроикономическа интеграция на страните от Централна и Източна Европа в Европейския съюз. София, „Авангард Прима“.
- (Todorov, I., 2015. Makroikonomicheska integratsia na stranite ot Tsentralna i Iztochna Evropa v Evropeyskia sayuz. Sofia, „Avangard Prima“)
- Хаджиниколов, Д., 2014. Кохезионната политика на ЕС и регионалните различия в България. MPRA Paper No. 61319.
- (Hadzhinikolov, D., 2014. Kohezionnata politika na ES i regionalnite razlichia v Bulgaria. MPRA Paper No. 61319)